

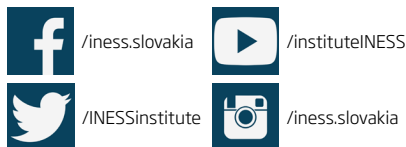

„Oveľa väčšie problémy ako rastúce ceny môžu spôsobiť politické opatrenia, ktoré im v tom akože „majú zabrániť.“

Martin Vlachynský

www.iness.sk/podpora

Mesačník
MARKET FINESSSE vydáva:

INESS – Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

DESIGNED BY V

Editorial

Richard Ďurana

Počas upratovania pred Vianocami v roku 2019 mi žena hovorí: „Tieto dve krabice s respirátormi vyhadzujem, ležia tu už roky a len nám zaberajú miesto.“ Keďže máme tri deti a priestoru na odkladanie nikdy nie je navyš, bez váhania som súhlasil.

Čo sa stalo o 2 mesiace neskôr, vieme všetci až príliš dobre. Takto začína môj Úvod v knihe **Dedičstvo koronakrízy** (Ako lepšie zvládnuť ďalšiu pandémiu?), ktorú v najbližších týždňoch vydáva INESS a v ktorej 10 vynikajúcich autorov nielen hľadá odpovede na kľúčové pandemické otázky, ale zároveň predstavilo odporúčania pre vládu pre lepší manažment ďalšej pandémie. COVID19 totiž určite nie je posledná pandémia, ktorá ľudstvo zasiahla.

K vydaniu tejto knihy môžete prispieť aj Vy!

Ešte 12 dní beží crowdfundingová kampaň na Startlabe, kde môžete knihu

nielen podporiť a predkúpiť, ale zároveň si poistíte výborné čítanie pod vianočný stromček. Keď ma editori knihy – kolegovia Róbert Chovanculiak a Martin Vlachynský – počas túry na Malý Kriváň v Malej Fatre oslovili, či ku knihe nenapíšem úvod, vypýtal som si na prečítanie všetkých textov niekoľko dní. Čakal som skôr smutné čítanie plné zlyhaní, lamentácie a množstva dát. Je to však také dych berúce a skvelé čítanie plné pozitívnych odkazov a optimizmu do budúcnosti, že som to prečítal na jeden zátah. Táto kniha vás bude baviť! Na ďalšej strane nájdete návod, ako ju môžete získať a podporiť. V tomto čísle nájdete aj dva články, ktoré sú ukážkou z *Dedičstva koronakrízy*.

Celý svet s napätím sleduje krivky **rastu cien elektrickej energie**. Slovensko, samozrejme, nie je výnimkou. Domácnosti zatiaľ dianie na trhoch nepocítili kvôli

nárazníku regulovaných cien, firmy a výrobcovia – hlavne tí s elektrifikovanou výrobou – však už dostávajú jednu facku za druhou a nejednu rastúce ceny už aj položili. Príčin je viacero, riešení málo a v nedohľadne. Za vysokými cenami je aj zelená politika EÚ a čo všetko spôsobuje si môžete prečítať v článku [Zelená energia nie je zadarmo](#). Dekarbonizácii a rastúcim cenám emisných povoleniek, ktoré sa tiež premietajú do rastu cien elektriny, ako aj kompenzačným mechanizmom, ktorú schválila svojim členským krajinám Európska únia pre pomoc podnikom spotrebúvajúcej elektrinu, sa venujeme

aj v texte [9 odpovedí o kompenzáciách cien elektriny](#).

Nemci, Francúzi a ďalšie európske krajiny využívajú kompenzačný mechanizmus v podstatne väčšej miere ako Slovensko. To stále nekoná a hrozí, že keď sa financijári a hospodári rozhrýbajú, bude neskoro a slovenskí hliníkári, ferozliatinári a oceliari už budú vyrábať v iných krajinách. Paradoxne v krajinách, kde táto výroba generuje vyššie emisie ako na Slovensku.

V čísle samozrejme nájdete široké spektrum tém, od porovnania daňových systémov Slovenska s Českom, cez zdravotníctvo, infláciu, až po vzdelávanie. Ak chcete vedieť, aké sú najnovšie poznatky o tom, ako najefektívnejšie učiť deti, neprehliadnite článok [Ako učiť nie len kocky v kocke](#).

Ako sa dočítate na konci tohto čísla, za uplynulý mesiac sme nahrali množstvo [vlogov](#) a [podcastov](#) na zaujímavé témy. Nezabudnite si ich pozrieť / vypočuť!

Na záver vám, ako vždy, prajem príjemné a inšpiratívne čítanie,

Richard Ďurana

DEDIČSTVO KORONAKRÍZY: Ako lepšie zvládnuť ďalšiu pandémiu

DEDIČSTVO KORONAKRÍZY

Pripravovaná kniha **Dedičstvo koronakrízy** je odkaz do budúcnosti, ktorý odpovedá na kľúčovú otázku dnes: **Ako lepšie zvládnuť ďalšiu pandémiu?** Či sa nám to páči alebo nie, ďalšia pandémia príde. A pri pohľade na roky 2020/21 je zrejmé, že existuje veľký priestor na racionálnejšie rozhodnutia, rýchlejšie reakcie a lepšie váženie nákladov a prínosov rôznych opatrení. **INESS spojil 10 autorov** zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojenjej s pandémiou koronavírusu. **V knihe Dedičstvo koronakrízy sa napríklad dozviete, ako:**

- zlepšiť proces schvaľovania liekov,
- krotiť domýšľavých expertov,
- lepšie nakupovať vakcíny,
- vytvárať paralelné spoločenstvá,
- pracovať cez internet,
- využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo
- nezneužívať centrálnu banku.

Knihu Dedičstvo koronakrízy si môžete predobjednať cez StartLab spolu so zaujímavými bonusmi!

Keď čítate tieto riadky, autori odovzdali svoje texty a tie sú teraz v rukách editorov a korektorov. Taktiež sa finalizuje práca na grafike a obálke knihy. Očakávame, že v neskorších jesenných mesiacoch pôjde zalomená verzia do tlače a vy môžete byť medzi prvými, ktorí ju budú držať vo svojich rukách.

Koho a čo v knihe nájdete?

V úvodnom texte akademickí ekonómovia **Petr Špecián** a **Marek Hudík** z Karlovej univerzity popisujú, ako môžu experti klamať pre vlastný prospech, alebo ako ich k tomu môže priviesť spasiteľský syndróm. Čo je horšie? Ako sa máme k tomu postaviť my, laici? A ako schlaďiť patologických klamárov?

Akých „nevyvnutých chýb“ sa dopustili európski politici v úvode vakcinačných pretekov? Túto otázku si kladie ekonóm Liberálného inštitútu v Prahe a poradca v Európarlamente

Martin Pánek, keď porovnáva kľúčové rozhodnutia USA a EÚ pri nákupe vakcín v roku 2020.

Etický hacker a zakladateľ Paralelnej polis na Slovensku **Juraj Bednár** hľadá lepší spôsob ako pristupovať k schvaľovaniu liekov. Vieru v odborníkov a inštitúcie navrhuje nahradiť dobre nastavenou zodpovednosťou a decentralizáciou v objavovaní. V druhej eseji Juraj Bednár ukazuje, ako vznikla a fungovala paralelná spoločnosť v čase pandémie a pomáhala na mnohých frontoch suplovať zlyhávajúci štát.

Vďaka internetu bol rok 2020 najlepším rokom na pandémiu v našej histórii. Veľké množstvo ľudí mohlo nerušene pokračovať v práci z domu, objednávať si potraviny, obеды a všetko čo potrebovali cez aplikácie, alebo cez tieto aplikácie priamo pracovať. **Róbert Chovanculiak** z INESS píše v dvoch esejach o tom, ako pandémia skokovo posunula využívanie internetu v našich životoch a čo to prinesie do budúcnosti.

Výnosy sú mŕtve. Zapíjeme to v kasíne. Na intelektuálny kokteil pozýva hlavný ekonóm spoločnosti Roger, **Dominik Stroukal**, ktorý vysvetľuje, ako nás monetárna politika centrálnych bánk núti špekulovať a nafukuje ceny aktív.

„Moje telo, moja voľba!“ Platí to aj v prípade zdravia? Zamýšľa sa **Martin Vlachynský** z INESS nad úlohou a limitáciami technokratického rozhodovania o ľudských životoch počas pandémie. Boj proti pandémii mal byť triumfom centrálného plánovania a byrokracie. „Dost rečí, ide o životy, tu nie je miesto pre trhl!“ No stalo sa tak naozaj? Pýta sa Martin Vlachynský v druhej eseji.

Najznámejšia reformná dvojica slovenského zdravotníctva **Rudolf Zajac** a **Peter Pažitný** prispeli do Pandemických poučení kapitolou o tom, ako Covid 19 pretestoval slovenské zdravotníctvo.

Chcete vedieť viac o autoroch knihy a jej obsahu? Vypočujte si [tento podcast!](#)

Obsah

Rozhodujúce budú ceny potravín	4
Rodičovský bonus a daňová brzda	4
Ako učiť nie len kocky v kocke	5
Ako sa stratili pravé kiahne	6
Tvrdá ruka štátu v rozpočte	7
Česko : Slovensko, 2 : 1	7
9 odpovedí o kompenzáciách cien elektriny	8
Zelená energia nie je zadarmo	10
Šarlatán kričí: chyťte šarlatána!	10
Biopolitika – komu patrí naše zdravie?	11
Podujatia	13
Prihláste sa do 5. ročníka Ekonomickej olympiády!	13
Krst knihy Zajaca a Pažitného	13
INESS na konferencii Zdravotnícky manažment 2021	14
Bieloruskí aktivisti v INESS	14
Vlogy a podcasty	15
INESS publikácie	16
INESS knihy	16

Rozhodujúce budú ceny potravín

Martin Vlachynský

Rastúce spotrebiteľské ceny sa stali významnou témou vo svete aj na Slovensku. Hoci s aktuálnym jednociferným rastom by nás spotrebiteľia z takých 70-tych rokov minulého storočia len vysmiali, je dobre, že sa o tejto téme nahlas bavíme. Možno nám to pomôže predísť oveľa väčším problémom.

Pre voličov nebudú kľúčové ceny medi ani čipov, ale tie ceny, ktoré sa nás priamo dotýkajú. Tými sú energie a potraviny. O náraste cien energie vieme a čakáme ho, hoci nie všetci sú ozrejmí s tým, aké rozmery tento nárast môže mať. Ale čo potraviny? Potraviny zhadzovali vládcov z trónu už pred tisícročiami. Ich význam v našom nákupnom košíku odvtedy drasticky poklesol, no i tak sú lakmusovým papierikom spokojnosti voliča.

Asi netreba písať, že môžeme čakať rast cien, nie ich pokles. Napovedá tomu rast cien vstupov (energie, doprava), ale napríklad aj dusičnaté hnojivá, ktorých cena v USA [za rok narástla o 108 %](#) na historické maximá. Naznačuje to aj vývoj samotných potravín v posledných týždňoch. FAO hlási [najvyššie svetové ceny potravín](#) od leta 2011.

S tým sa nedá už nič robiť, rastúce ceny sú obrazom udalostí, ktoré sa už stali alebo práve prebiehajú. Dôležité v tomto momente bude, aby si politici dokázali sedieť na rukách. Oveľa väčšie problémy ako rastúce ceny totiž vždy spôsobujú politické opatrenia, ktoré im v tom majú zabrániť.

Najstrašidelnejšie sú regulácie cien. Tie vedú k prehĺbeniu nedostatku, pretože utlmia investície, spôsobia odliv kapitálu a vytvoria straty v celom reťazci od obchodníkov cez potravinárov až po farmárov. Nehovoriac o stimulovaní šedého a čierneho trhu.

Druhým veľkým strašidlom je obmedzenie obchodu. U niektorých existuje pomýlená predstava, že rastúce ceny sú zahraničným problémom a keby sme mali všetko z domácich zdrojov, tak sa nás to netýka. Je to, samozrejme, presne naopak, svetový trh pomáha vyhladzovať lokálne extrémny. Viď príklad Ruska, ktoré sa kvôli sankciám nútene viac zameralo na domácu produkciu potravín. Dnes je tam ročná inflácia cez 8 % a [83 % z nej je pripisovanej rastúcej cene potravín](#).

Tretou hrozbou je administratívne zvyšovanie miezd a dôchodkov, napríklad cez minimálnu mzdu či mzdy štátnych zamestnancov. Lenže aj mzda je jedna z cien, takže bojovať proti zvyšovaniu cien ešte väčším zvyšovaním cien k lepšiemu výsledku nepovedie. Ľudia sa potešia vyšším platom len do momentu, kým nezistia, že ceny narástli ešte viac.

Jedinou fungujúcou taktikou proti rastu cien je spomalenie monetárnej expanzie a spomalenie rastu verejných výdavkov, ktoré sú touto expanziou živé. Bohužiaľ, to je jediný moment, keď si politici sedia na rukách ako pribití.

HN, 8.11. 2021

Rodičovský bonus a daňová brzda

Radovan Ďurana

Radovan Ďurana odpovedá v Paneli expertov: 12 ekonómov hodnotí rodičovský bonus a daňovú brzdu, o ktorých teraz diskutuje koalícia.

Aké základné parametre by mala mať novela ústavného zákona o rozpočtovej zodpovednosti, aby bolo rozumné ju schváliť?

Reštrikčné opatrenia by mali byť naviazané na čistý dlh. Obmedzená by mala byť možnosť rošádou vo vláde získať dodatočný čas, keď sa prísne opatrenia neuplatňujú. Nastavenie opatrení by malo opäť cieľiť na výsledný cieľ verejného dlhu na 40 - 50 % HDP.

Je podľa vás vhodné spájať pravidlá pre dlhovú brzdu so zavedením daňovej brzdy?

Po ústavnom zákone o strope na dôchodkový vek, po ústavnom presadení rodičovského dôchodku, po podmienení výdavkov štátneho rozpočtu prijatím zákonov, ma podmienenie dlhovej brzdy daňovou brzdou neudivuje. Považujem to za politickú stratégiu v rámci koaličného súperenia. Samozrejme, závisí aj od toho, ako by daňová brzda bola nastavená. Poslednú krízu vlády vyriešili tak, že zvýšili daňovo odvodové zaťaženie o 5 % HDP (28,9 % v roku 2008 ; 34,0 % v roku 2017).

Uplynulé vlády, ale aj tá súčasná, sa na výdavkovej strane správajú presne tak, akoby opäť chceli skokovo posunúť daňové

zafaženie. V programovom vyhlásení je uvedené, že vláda vytvorí predpoklady na zastavenie rastu daňovo-odvodového zafaženia. Daňová brzda na úrovni predcovidových výdavkov by preto nemala byť vnímaná ako „prekvapenie“. V návrhu rozpočtu nevidíme primerane veľké opatrenia, ktorými by vláda chcela bojovať so schodkom, ale skôr pôjde opäť o stratégiu „hádam z toho vyrastieme“. Nie je preto prekvapujúce, že protrhová strana sa snaží zabrániť ďalšiemu rastu daňového zafaženia.

Aké základné parametre by mal mať ústavný zákon o dôchodkoch?

Ja by som skôr ústavným zákonom zakázal ústavnými zákonmi betónovať výdavkové politiky. Ústavný zákon o dôchodkoch by nemal existovať, je známkou kvality politickej kultúry na Slovensku, že o ňom vôbec diskutujeme. Za posledných 30 rokov sa dôchodky menili zásadne 3-krát, je veľmi ťažké vymyslieť univerzálne „nadčasové“ pravidlá. Súčasné nastavenie priebežného piliera nepovažujem za ideálne, s ústavným zákonom sa bude v budúcnosti reformovať ťažšie. Z pohľadu udržateľnosti verejných financií je kľúčové definovať stabilné obdobie poberania dôchodku.

Ako hodnotíte návrh na zavedenie rodičovského bonusu?

Nesúhlasím so samotnou myšlienkou odmeňovania rodičov za produkciu daňových poplatníkov. Deti sú obrovským benefitom každej rodiny, ktorý vyvažuje náklady spojené s rodičovstvom. Ak sa na rodičovský dôchodok pozeráme ako na cenu, ktorú musíme zaplatiť za zrušenie ústavného stropu na dôchodkový vek, tak sa to dá dosiahnuť lacnejšie. Český model finančného zvýhodňovania matiek je lacnejší asi o 40 %. Súčasný návrh rodičovského dôchodku by sa dal zlacnieť tým, že nárok by mal len ten rodič, ktorý má vplyvom rodičovstva nižšie kariérne príjmy, a teda aj dôchodok. Vo viac ako 90 % prípadov ide o matky.

Denník E, 25.10. 2021

Ako učiť nie len kocky v kocke

Róbert Chovanculiak

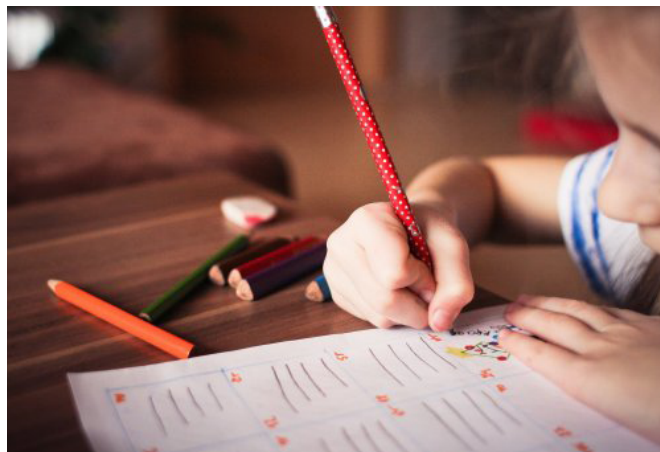

Je rozdiel medzi „drill and kill“, čo sa deje na školách, a „drill and skill“, čo si vyžaduje presne nastavené úlohy a aktivity.

Po 5 rokoch štúdia na pedagogickej fakulte sa začínajúca učiteľka stretla s nečakaným problémom. „Mám odučené 3 dni a už viem, čo mi na pedagogickej fakulte chýbalo. Samé teoretické reči a filozofické východiská o tom, ako máme byť skvelí a uvedomeli učiteľia. Pekné reči, ktoré sú vám naprd, keď dieťa povie: „Ja to čítať nebudem, nechcem.“ Aké páky ako učiteľ mám...?“ Spýtala sa na sociálnej sieti.

Učenie je ľahké povolanie, keď ho chcete robiť zle, ale veľmi náročné, keď dobre. Vyžaduje sklbiť dve veci: motivovať žiakov a mať správnu techniku vzdelávania. Dnes sa k týmto veciam okrem klasických, pedagogických, už vyjadrujú mnohé ďalšie profesie.

Od neurovied až po evolučných psychológov. Problémom dnešného školstva je často fakt, že ignoruje ich závery. Učiteľia väčšinou učia tak, ako ich učili ich učiteľia, ktorých zas učili ich učiteľia a tak ďalej.

A ako teda správne učiť? Výborný zhrňujúci zdroj informácií je bezplatný online kurz na Coursera s názvom [Uncommon sense teaching](#) alebo [rovnomená kniha](#). V nich sa dozviete, aké techniky fungujú najlepšie a čo je slepá ulička vo vzdelávaní.

Celé kúzo učenia je v zásade o snahe preniesť vedomosti z krátkodobej, pracovnej pamäti – teraz si niečo prečítam alebo počujem – a uložiť ich do dlhodobej pamäti – o pár mesiacov dokážem sám toto „niečo“ použiť. Ide o výrazne ťažšiu úlohu, než sa môže na prvý pohľad zdať. Väčšina ľudí väčšinou zabudne väčšinu toho, čo sa naučila. Aby to nezabudli, musí sa im podariť vyorať hlboké brázdy ich neurónových prepojení, posilniť synapsie.

Ako na to? Skúste si tipnúť, ktorá technika učenia je v tomto výrazne efektívnejšia než všetky ostatné: opakované prečítanie; zvýrazňovanie a podčiarkovanie; spomínanie a opakovanie; alebo vytváranie konceptuálnych máp. Odpoveď si prečítate v nasledujúcom odstavci, ale lepšie si ju zapamätáte, ak sa najskôr skutočne zamyslíte nad možnosťami a vyberiete si svoju odpoveď.

Správna odpoveď je spomínanie a opakovanie. Ide o tzv. retrieval practice techniku. Jednoducho sa snažite spomenúť si a aktívne reprodukovat to, čo ste sa naučili. Opakovanie je matka múdrosti. Povieť si, že to nie je žiadny veľký objav. Väčšina učiteľov však nemá tento objav do svojich hodín zakomponovaný. Jeho aplikácia vyžaduje napríklad to, aby čas, kedy učiteľ hovorí a žiaci pasívne počúvajú, neprekročil jednu tretinu vyučovacej hodiny. Zvyšok hodiny by mal byť zameraný na aktívne precvičovanie. **Učenie sa totižto neodohráva pri pasívnom nalievaní informácií do hláv žiakov, ale pri ich aktívnom vylievaní von.** Tento poznatok zapadá do jednej z mála vecí, ktorú si pamätám z môjho vysokoškolského štúdia. Na jednej hodine nám raz docent povedal, že to, koľko si z hodiny odnesieme, je dané tým, koľko do hodiny prispejeme. Bez aktivity nie je možný presun z krátkodobej do dlhodobej pamäti.

Aj opakovanie učiva sa dá robiť horšie a lepšie. Je rozdiel medzi „drill and kill“, čo sa deje na školách a „drill and skill“, čo vyžaduje presne nastavené úlohy a aktivity. Napríklad učiteľmi obľúbené postupné vyvolávanie žiakov po laviciach, aby nahlas

odpovedali na nejakú úlohu, nie je optimálne využitý čas. Vytvára to plazivý pocit úzkosti, ktorý narastá s tým, ako sa približuje moment vyvolania, a následne po absolvovaní úlohy má žiak nulovú motiváciu pokračovať v precvičovaní. Medzi správne techniky tiež určite nepatrí ani zahltenie žiakov hrbou domácich úloh, kde sú opakujúce sa príklady.

Podľa vyššie uvedeného kurzu a knihy má dobre nastavená hodina z pohľadu učiteľa v zásade 3 časti. „Ja“ spravím, „my“ spravíme, „ty“ spraviš. Najskôr učiteľ v krátkosti predstaví problematiku, následne si ju precvičia všetci spolu a na koniec je ponechaná aktivita na jednotlivých žiakov, ktorí okamžite dostávajú spätnú väzbu.

Neurovedci taktiež zdôrazňujú dôležitosť páuz a prestávok vo vzdelávaní. Ich úloha je tzv. „konsolidácia vedomostí“. Po 10 - 20 minútach aktívneho, intenzívneho učenia, potrebuje mozog krátku pauzu (stačia aj 1 - 2 min.) na to, aby si utriasol vedomosti. Je to ako pri cvičení, kedy po intenzívnom behu alebo ťažkej sérii s činkami potrebujú svaly oddych. Podobne funguje aj spánok, čo je ultimátna „pauza“ medzi dňami a slúži na efektívnejšie usporiadanie neurónových prepojení. Ráno je skutočne múdrejšie večera.

Ďalší problém, ktorý majú často (nielen) žiaci je prokrastinácia. Podľa experimentov je najlepšia technika proti tomuto nešváru tzv. Pomodoro technika. Pomodoro sú také tie kuchynské stopky v tvare paradajky, ktoré umožňujú nastaviť budík na rôzne časy. Technika pomodoro radí nastaviť budík na 25 minút intenzívneho učenia a následne 5 minút prestávky a takto pokračovať dookola 3 - 4 kolá, po ktorých je vhodné dať si dlhšiu prestávku.

Všetky tieto techniky, typy a triky vzdelávania majú za cieľ pomôcť získať základnú gramotnosť aj deťom, ktoré nemajú akademické predispozície a nevidia svoju budúcnosť v nejakom širokom a hlbokom vzdelávaní. Toto sú práve deti, na ktorých dnešné školstvo zlyháva najviac a nenaučí ich poriadne ani základné gramotnosti - čítať, písať, počítať.

Pritom tieto zručnosti sú ako bicyklovanie. Niekomu to ide ľahšie, niekomu ťažšie, ale na konci dňa to môže zvládnuť každý a hodí sa mu to na celý život. Namiesto toho, aby dnešné školstvo naučilo deti poriadne bicyklovať, snaží sa ich neúspešne naučiť aj akrobatické lyžovanie, vodné pólo, bobovanie, pretláčanie rukou a curling. Inými slovami, množstvo predmetov a vedomostí, ktoré väčšina detí hneď zabudne.

Oveľa vyššiu hodnotu za čas strávený v škole by deti mali, keby učitelia dokázali aplikovať najnovšie poznatky v oblasti vzdelávania základných gramotností. A naučili by ich čítať, písať a počítať rýchlejšie a lepšie. Plus by ich mohli naučiť aj ako sa naučiť učiť. Teda meta vedomosti popísané napríklad v spomínanej knihe [Uncommon sense teaching](#). A následne by systém školstva umožňoval využiť vnútornú motiváciu a jedinečnosť každého dieťaťa, aby zistilo, kam ho jeho záujmy a predispozície zavedú. Vyriešilo by to množstvo problémov, ktorým čelia začínajúci učitelia. Napríklad takému, akému čelila učiteľka z úvodného citátu.

Denník N, 15.10. 2021

Ako sa stratili pravé kiahne

Martin Vlachynský

Pravé kiahne boli jednou z najdesivejších chorôb, ktoré ľudstvo poznalo.

Dva až tri krát infekčnejšie ako chrípka, za posledných 100 rokov svojej existencie zabili odhadom pol miliardy ľudí. Vírus kiahní dokáže mimo tela v bežných podmienkach prežiť týždeň, vo vhodných podmienkach aj mesiace. Smrtnosť kiahní je 30 % a aj v prípade prežitia stovky pľuzgierov, ktoré posejú telo, spôsobujú množstvo doživotných komplikácií, vrátane slepoty, či zjazvenia. Pravé kiahne však majú dnes jednu výhodu - neexistujú. V roku 1980 bola táto choroba oficiálne vyhlásená za vyhladenú, hoci ako vynikajúca biologická zbraň stále drieme v laboratóriách niektorých veľmocí.

Už v stredoveku sa ľudia snažili epidémiám kiahní predísť primitívnym očkovaním pomocou vkladania kusov tkaniva z infikovaných ľudí pod kožu či do nosa zdravých. Funkčná vakcína bola otestovaná v roku 1796 - vôbec prvá oficiálna vakcína v histórii. Napriek tomu, v 20. storočí sa vyskytovalo každoročne vo svete okolo pol milióna prípadov nákazy. Problém bol v nesúlade počtu pribúdajúcich detí a počtu vakcinátorov v rozvojovom svete. Jednoducho, deti sa rodili rýchlejšie, ako ich zdravotníci stihli zaočkovať.

V roku 1967 Svetová zdravotnícka organizácia proti kiahňam spustila Zosilnený vyhladzovací program. Jeho pointou bola podľa známeho epidemiológa doktora Brillianta „Skorá detekcia, skorá reakcia!“ V 70. rokoch chodilo 150 000 Brilliantových spolupracovníkov naprieč celou Indiou, ktorá vtedy bola hlavným svetovým ložiskom kiahní. Dom od domu ukazovali fotku chorého dieťaťa. Takto identifikovali jednotlivé lokálne ohniská a cielene ich eliminovali rýchlou vakcináciou.

Grandiózny príklad niečoho, čo ekonómia poznám pod názvom „kolektívna akcia“. Zároveň pritom použili nástroj, ktorý na diaľku zaváňa trhom - finančné odmeny za nahlásenie nakazených. Posledným „voľne“ (mimo laboratórium) nakazeným človekom v histórii sa v roku 1975 stala trojročná Bangladéšanka Rahima. Prípad nezahľásil školený štátny zdravotník, ale jej 8-ročná kamoška Bilkisunnessa, ktorá za tento čin zinkasovala 250 bangladéšskych Taka.

Chcete vedieť viac? Tento text je ukážkou z **našej novej knihy Dedičstvo koronakrízy**. Podporte jej vznik na [Startlabe](#). O jej obsahu a autoroch ste sa mohli dočítať hneď [na prvej strane tohto newslettera](#) a ešte viac detailov a zaujímavostí sa dozviete vo [vlogu](#) / [podcaste](#) Na Vršku:

blog SME, 28.10. 2021

Tvrdá ruka štátu v rozpočte

Martin Vlachynský

Málokedy sa stane, aby sa toľko rôznych predstaviteľov zdravotníckeho sektora postavilo vedľa seba a jednotlivo nadávalo na rozpočet.

Určite ste už čítali niekoľko komentárov o tom, ako sú prestrelené odhady šetrenia, pokrivená báza z roku 2021 či aká je realita hotovostných rezerv. Väčšina komentujúcich sa snaží týmito číslami verejne apelovať na Ministerstvo financií. Dúfajú, že na Ministerstve si to jednoducho len zráтали.

No musím ich opraviť. Ministerstvo financií sa pre tento rozpočet rozhodlo preto, lebo chcelo a preto, lebo mohlo. Vláda má demokratickými voľbami udelený mandát konať podľa svojho vedomia a svedomia. Inými slovami, akékoľvek číslo napíše do rozpočtu, tak to číslo bude „správne“. Jediným obmedzením je programové vyhlásenie vlády, to je však skôr voľnou beletriou, ako súborom tvrdých pravidiel. Ak je primárnym cieľom politika vyhladovať súkromné zdravotné poisťovne, tak zvolené prostriedky sú plne racionálne.

Tento fakt, že politik koná politicky, najviac prekvapuje ľudí, ktorí zvyknú argumentovať potrebou tvrdej ruky štátu. Trh je vraj príliš chaotický a neusporiadaný, než aby sme ním mohli nechať samoregulovať dôležité odvetvia. Preto sa vymyslelo detailné rozpočtovanie v sektoroch ako je zdravotníctvo. Toľko miliónov na lieky, toľko na nemocnice, tabuľkové platy, pevné percento odvodov. Lenže pri tomto uvažovaní zabúdame, že opakom rozhodovania trhového je rozhodovanie politické. Zabudnite na sny o „odborníkoch“. V momente, kedy ktorýkoľvek odborník bojuje o moc rozhodovať, stáva sa politikom, hoci s odbornými vedomosťami.

Avšak v zdravotníctve je jasná verejná objednávka, že zdravotné služby majú byť dostupné všetkým, bohatým aj chudobným, zdravým aj chorým. Dá sa v takej situácii robiť rozpočet viac trhovo a menej politicky?

Áno, dá, ale vyžaduje to isté úsilie. Skončiť s centrálnym plánovaním výroby v rozpočte (ktoré je aj tak iba fiktívne), miesto toho začať cieľovať konkrétny balík nároku v podobe časovej, geografickej a finančnej dostupnosti s vytváraním technických rezerv na úrovni poisťovní. Posunúť systém zdravotných odvodov smerom k nominálnemu poistnému (a zrušiť umelé rozdelenie na štátnych a ostatných poistencov), zaviesť spoluúčasť poistencov s ročným stropom, či zvýšiť konkurenciu na trhu rozdelením a predajom dominantnej poisťovne.

Lahké, nie? Nie! A preto sa to volá reforma, pretože to vyžaduje obrovské úsilie a väčšinou to znamená definitívnu politickú smrť pre reformátora. Preto sme v zdravotníctve za posledných 20 rokov mali reformátora len jedného a nový sa tu tak skoro asi neobjaví.

HN, 25.10. 2021

Česko : Slovensko, 2 : 1

Juraj Fukatsch

[The International Tax Competitiveness Index 2021](#) sa snaží merať, do akej miery daňový systém krajiny dodržiava dôležité aspekty daňovej politiky. Slovensko sa umiestnila na celkovo 11. mieste z krajín OECD. Susedné Česko sa umiestnilo o niečo lepšie, na 7. mieste.

Najväčšie rozdiely medzi Českom a Slovenskom sú v korporátnej dani a cezhraničnom zdaňovaní. V prípade korporátnej dane

je sadzba dane z príjmov právnických osôb 19% v Česku resp. 21% na Slovensku.

Ďalší rozdiel je vidieť v prístupe k odpočítateľnosti strát bežného roka od ziskov v minulých rokoch. V Česku daňový zákon umožňuje firmám prenášať straty 5 rokov do budúcnosti, ale aj dva roky do minulosti do maximálnej sumy 30 mil. CZK ([viac info tu](#)). Na Slovensku nie je tento proces povolený. Podstatný rozdiel je hlavne v oblasti daňových stimulov (úľav). Česko napríklad nemá daňové sadzby na príjmy z duševného vlastníctva, zatiaľ čo Slovensko áno.

V oblasti cezhraničného zdaňovania je podstatný rozdiel v sadzbe zrážkovej dane. V Česku je zrážková daň z dividend, úrokov a licencií na úrovni 15%. Na Slovensku je zrážková daň z dividend 35%, z úrokov a licencií na úrovni 19%. Rozdiel je aj v počte cezhraničných daňových dohôd, Česko ich má 89 a Slovensko 70. V oblasti pravidiel pre kontrolované zahraničné spoločnosti (CFC) Česko zdaňuje pasívny príjem a má výnimky na niektoré ekonomické aktivity, zatiaľ čo Slovensko celý príjem spojenými s neoriginálnymi dohodami a nemá v CFC pravidlách žiadne výnimky.

Oblasti, v ktorých sú najväčšie rozdiely medzi Českom a Slovenskom, popisujú tieto tabuľky z indexu:

Korporátne dane

	Korporátna sadzba	Náhrada nákladov						
Krajina	Najvyššia hraničná sadzba z príjmov právnickej osoby	Spätné prenesenie straty (Počet rokov)	Prenesenie straty do budúcnosti (Počet rokov)	Strojové vybavenie	Priemyselné budovy	Nehmotný majetok	Zásoby (najlepšie dostupné)	Príspevok na vlastný kapitál spoločnosť i (sadzba a základ)
Česko	19.0%	2, limitované do 30 mil. CZK	5, bez obmedzení	87.4%	54.3%	84.1 %	Priemerné náklady	Nie
Slovensko	21.0%	0	5, obmedzenie na 50% zdaniteľných príjmov	87.4%	54.8%	87.0 %	Priemerné náklady	Nie

Daňové stimuly a zložitost

Krajina	Patentová schránka	Implicitné sadzby daňových dotácií na výdavky na výskum a vývoj	Daň z digitálnych služieb	Záťaž (hodín za rok)	Záťaž (ročná platba za zisk)	Záťaž (iné platby)
Česko	Nie	0.18	Nie	53	1	5
Slovensko	Áno	0.49	Nie	46	1	6

Cezhraničné daňové pravidlá

Krajina	Oslobodené od účasti	Oslobodenie od kapitálových ziskov	Obmedzenia krajiny	Zrážková daň z dividend	Zrážková daň z úrokov	Zrážková daň z licencií
Česko	100%	100%	Členské krajiny EÚ a členské štáty EHP alebo spoločná zmluva o zamedzení dvojitého zdanenia	15.0%	15.0%	15.0%
Slovensko	100%	100%	Krajiny so zmluvou o zamedzení dvojitého zdanenia alebo dohodou o výmene daňových informácií	35.0%	19.0%	19.0%

Krajina	Počet daňových dohôd	Pravidlá pre kontrolované zahraničné spoločnosti	Pravidlá pre kontrolované zahraničné spoločnosti: príjem	Pravidlá pre kontrolované zahraničné spoločnosti: výnimky	Obmedzenie odpočtu úrokov
Česko	89	Áno	Pasíva	Pravidlá pre spoločnosti s oslobodenými podstatnými ekonomickými činnosťami a oslobodením od efektívnej sadzby dane	Odpočty úrokov obmedzené na vyššiu z týchto hodnôt: 80 mil. CZK alebo 30% EBITDA Platí pomer dlhu k vlastnému kapitálu 4:1 (pomer dlhu k vlastnému kapitálu 6:1 pre určité spoločnosti poskytujúce finančné služby)
Slovensko	70	Áno	Všetky príjmy spojené s neoriginálnymi dohodami	Žiadne	Odpočty úrokov obmedzené na 25% EBITDA (finančné inštitúcie sú oslobodené)

iness.sk, 3.11. 2021

9 odpovedí o kompenzáciách cien elektriny

Martin Vlachynský

Prudký rast cien elektriny je pre priemyselných spotrebiteľov s elektrifikovanou výrobou likvidačný. V nasledujúcom texte odpovedáme na 9 základných otázok ohľadom emisných povoleniek, trhu s elektrinou a kompenzačného mechanizmu.

Problematicu kompenzácií na Slovensku komplexne rozoberáme v novej publikácii **Ako kompenzovať priemysel za zvýšené náklady uhlíka**, ktorú si môžete voľne stiahnuť. O téme hovoríme aj v našich vlogoch a podcastoch, zoznam nájdete na konci tohto textu.

Kto kupuje a kto predáva emisné povolenky?

Emisnými povolenkami sa musia preukázať všetky povinné podniky, medzi ktoré spadá väčšina priemyslu, okrem malých podnikov. Časť povoleniek dostanú podniky zadarmo (niektoré aj 85 %, ale napríklad elektrárne 0 %). Množstvo vydaných povoleniek určuje EÚ, ale výnosy z predaných povoleniek inkasujú členské štáty. S povolenkami existuje aj sekundárny trh – s povolenkami je možné ďalej obchodovať. Povolenky ako investíciu s cieľom neskoršieho predaja nakupujú aj rôzne fondy a investori mimo priemyslu.

Aké sú to priame a nepriame náklady dekarbonizácie?

Priame náklady dekarbonizácie sú náklady znečisťovateľa (napríklad rafinéria) na nákup povoleniek. Nepriame náklady vznikajú prenášaním nákladov na povolenky do ceny služieb, najčastejšie do ceny elektrickej energie. Nepriame náklady vznikajú tým podnikom, ktoré spotrebovávajú danú službu (elektrinu). Nemusí sa jednať o znečisťovateľa (napríklad metalurgický závod s elektrifikovanou výrobou). Väčšinou dokonca platí nepriama úmera – čím viac elektrifikovaný podnik je, tým má menej priamych emisií, je teda „zelenší“. Zároveň však musí nakupovať viac elektriny a tým má vyššie nepriame náklady dekarbonizácie.

Ovplyvňujú drahšie emisné povolenky ceny elektriny len v štátoch s vysokým podielom výroby elektriny z uhlia a plynu?

Nie. Elektrina sa obchoduje na regionálnych trhoch, kde sú ceny elektriny v jednotlivých krajinách veľmi podobné. Slovenský podnik môže kúpiť elektrinu od českého dodávateľa a naopak, Slovenské elektrárne môžu predat elektrinu maďarskému kupcovi. Zároveň platí, že čím kratšie obdobie, tým viac sú ceny ovplyvnené cenou poslednej pridanej jednotky elektriny. Ak sa zvýši dopyt (alebo poklesne výroba elektriny, napríklad kvôli slabšiemu vetru), na trh „naskočí“ dodatočná výroba elektriny. Tá však prichádza z flexibilných zdrojov (pretože výrobu v atómovej alebo solárnej elektrárni nemožno len tak zvýšiť), ktorými sú hlavne uhoľné a plynové elektrárne. Výroba v nich je kvôli emisným povolenkám drahá a tým ovplyvnia cenu elektriny na celom regionálnom trhu. Inak povedané, trhová cena elektriny musí byť dostatočne vysoká, aby sa tieto nákladné zdroje zapli. A preto bez ohľadu na vysoký podiel výroby z bezemisného jadra a vody na Slovensku, lokálna cena elektriny je silne ovplyvnená nemeckými uhoľnými a plynovými elektrárnami, ktoré „naskočili“ na trh.

EÚ s takýmto efektom nerátala?

Čiastočne rátala. Povolila členským štátom vytvoriť kompenzačnú schému – časť príjmov z predaja emisných povoleniek môžu členské štáty použiť na to, aby platili kompenzácie podnikom spotrebovávajúcim elektrinu. Táto schéma je však obmedzená na niekoľko konkrétnych sektorov a má určený strop, aký podiel nákladov môže maximálne podnikom pokryť.

Využíva Slovensko túto schému?

Len minimálne. Kompenzačná schéma existuje už niekoľko rokov. Vypláca sa cez ňu však len minimum príjmov z predaja povoleniek. Kým Slovensko za predaj povoleniek v roku 2020 zinkasovalo 242 miliónov eur, na kompenzáciách vyplatilo len tri milióny eur. Rastúce ceny elektriny pritom pre výrobcov znamenajú dodatočné náklady v rádoch aj desiatok miliónov eur. Pre porovnanie, Česká republika vyplatí 50 mil. eur.

Prečo Slovensko vyžíva možnosť kompenzácií len v minimálnej miere?

Až donedávna neboli ceny elektriny pre priemysel veľkou témou. Ministerstvo financií radšej nechávalo príjmy z povoleniek „ležať v trezore“ a financovalo nimi tak verejný dlh (o to menej dlhopisov muselo Slovensko vydať). Príjmy z povoleniek však nie je možné minúť hocijako (napríklad na dôchodky, či diaľnice), môžu sa minúť len na kompenzácie, alebo „zelené“ projekty (zateplovanie a pod.)

Ako sa dá pomôcť podnikom s cenami elektriny?

Jednoduchou zmenou zákona je možné výšku kompenzácií nepriamych nákladov zvýšiť až na úroveň niekoľko desiatok miliónov eur ročne. Znamenalo by to však, že Ministerstvo financií by muselo akceptovať, že o časť tejto sumy sa zvýši deficit verejných financií, pretože štát by si z nazbieraných peňazí za povolenky mohol „požičať“ menej.

Budú posilnené kompenzácie stačiť pri dnešných cenách elektriny?

Aktuálna situácia s trojčifernými cenami za MWh elektriny nie je spôsobená len rastom cien povoleniek, ale viacerými ďalšími faktormi, najmä monetárnou politikou (veľké množstvo vytlačených „horúcich“ peňazí, ktoré behajú po trhu a hľadajú výnos) a regulačnými rozhodnutiami (uzavretie jadra v Nemecku, zmena emisných cieľov z 40% na 55%-ný pokles, veľký podiel nestabilných zdrojov elektriny...), či nedostatok plynu na trhu. Kompenzačná schéma situáciu do normálu nevráti. Je pomocou čiastočnou, kompenzuje len jeden faktor a to cenu povolenky premietnutú v cene elektriny.

Nemali by sme nechať priemysel, aby si s cenami elektriny poradil sám?

Podniky majú dve možnosti. Môžu cenu elektriny preniesť na zákazníkov, alebo ju akceptovať ako vyšší náklad, ktorý im zníži zisk. Niektorým sa to môže podariť, pre veľkých spotrebiteľov elektriny, najmä v metalurgii, je však nárast nákladov likvidačný. Nárast cien elektriny je vo veľkej miere nákladom politických rozhodnutí EÚ o znižovaní emisií. Vzniká však paradox, že tieto náklady do nemalej miery padajú na „zelené“ (elektrifikované) podniky. Krajiny, ktoré nekompenzujú nepriame náklady dekarbonizácie tak znižujú konkurencieschopnosť svojho priemyslu nielen voči tretím krajinám z Ázie či Amerík, ale aj voči konkurencii z členských štátov, kde kompenzujú intenzívne (Nemecko, Francúzsko...). Príjmy z predaja povoleniek sa síce dočasne kopia v štátnej pokladnici, no skôr či neskôr budú spotrebované. Rozhodovanie o (ne)poskytnutí kompenzácií je tak rozhodovaním o použití týchto peňazí. Má ich štát použiť na rôzne zelené projekty (kde bude vďaka Fondu obnovy čoskoro pretlak peňazí a deficit dobrých nápadov), alebo vyzbierané peniaze aspoň čiastočne vrátiť do ekonomiky cez kompenzácie, práve do podnikov, ktoré sú elektrifikované a tým viac „zelené“?

Vlogy/Podcasty na tému:

INESS na DNES #56: Emisné povolenky alebo Sme fit na Fit for 55? / podcast

INESS na DNES #55: Prečo elektrina prudko rastie? / podcast

Na Vršku #84 - Decarbonisation, electricity and EU industry with Cillian O'Donoghue (anglicky) / podcast

Na Vršku #83 - Emisné povolenky / podcast

Záznam vystúpení na konferencii *Priemysel na odchode?*

blog SME, 21.10. 2021

Zelená energia nie je zadarmo

Martin Vlachynský

O prudkom náraste cien energií sa šušká od bratislavských kaviarní až po horehronske krčmy. Domácnosti sú regulovanými cenami zatiaľ udržiavané v pokojnom driemaní, no priemysel už spoznáva realitu naplno.

Veľa sa popísalo o príčinách tohto rastu, ktoré tu nebudem znova rozoberať. No viac-menej všetci sa zhodujú, že jednou z príčin je aj „zelená“ politika EÚ, konkrétnejšie počasím spôsobený prudký pokles výroby elektriny z veterných zdrojov v niektorých častiach Európy, skombinovaný s novým sprísneným emisným cieľom (Green deal) a rastúcimi cenami povoleniek, ktoré sa premietajú aj do cien elektriny.

Znižovanie emisií je ekonomický náklad. Toto sa musíme naučiť brať ako fakt a s týmto faktom pracovať. Všetky náklady dosiaľ boli pritom len takým predjedlom. Cieľ Green dealu dosiahnuť uhlíkovú neutralitu je extrémny, bude si vyžadovať miliardy eur na elektrifikáciu priemyslu, výstavbu nových elektrárenských kapacít, skladovania elektriny, prenosové a distribučné siete, totálnu obmenu strojového parku od hutí cez osobné automobily až po domové vykurovanie. Peniaze na túto premenu neprinesie Dedo Mráz, budú musieť byť nasilu presmerované od inej spotreby, teda od spotrebiteľov. Občanom ostane menej peňazí na knihy, kultúru, dovolenky. Ak sa teraz vzrušujeme, že na bývanie a energie ide štvrtina výdavkov, tak verte, že máme nakročené k tretine.

Bohužiaľ, viacerí politici a organizácie tento fakt vytrvalo ignorujú. Ako ekonóma ma doslova zaráža, keď si prečítam v [slovenskom blogu](#) najvýznamnejšej svetovej environmentálnej organizácie vetu „Energii zo slnka, vetra či geotermálnych zdrojov totiž dokážeme získavať tu u nás doma a nič by nás nestálo.“

Dajme teraz bokom fakt, že teoretická kapacita veternej a slnečnej energie na Slovensku dokáže pokryť maximálne tretinu súčasnej spotreby. Bokom dajme aj fakt, že autori si myslia, že obnoviteľné zdroje nemajú prevádzkové náklady. Samozrejme že majú, ako každý predmet potrebujú pravidelnú opateru. V prípade fotovoltiky sú ročné prevádzkové náklady okolo **10 eur na 1 kWp** (špičkového výkonu, dlhodobý výkon je nižší, teda OPEX vyšší). Pri výkone na úrovni jedného reaktoru (500 MW) sa teda bavíme o miliónoch až desiatkach miliónov eur ročných nákladov len na prevádzku. V prípade mechanicky zložitých veterných elektrární sú prevádzkové náklady podstatne vyššie.

Zásadné sú ale kapitálové náklady, teda náklady na vybudovanie týchto zariadení. Je faktom, že celkové náklady (tzv. LCOE, teda CAPEX+OPEX rozťahnuté na dobu životnosti zdroja) obnoviteľných zdrojov dlhodobo klesajú. No je tu niekoľko „ale“. Po prvé, tradičné zdroje už existujú a väčšina z nich má ešte technickú životnosť roky, ak nie desiatky rokov. Ich kapitálové náklady sú výrazne nižšie ako pri úplne novom zdroji. Po druhé, dnes nikto nevie aké kapitálové náklady si vyžiada prispôbenie prenosovej siete a vybudovanie úschovnej kapacity (batérie) na realizáciu kompletného prechodu k obnoviteľným zdrojom. Po tretie, hrozienka na koláči sa postupne vyjedávajú. Ako prvé sa obnoviteľné zdroje stavajú na miestach, kde majú ideálne podmienky. S ich rozširovaním sa však budú posúvať aj do lokácií, kde svieti a fúka menej. Po štvrté, takáto výstavba so sebou nesie aj nepriame náklady, napríklad vizuálne. Napríklad väčšina teoretických lokácií na výstavbu veterných parkov na Slovensku sa nachádza [na hrebeňoch najvyšších hôr](#) - Nízkyh Tatier, Malej a Veľkej Fatry. Bavíme sa o stovkách gigantických stavieb, ktoré by posiali národné parky. V Bratislave rušíme billboardy kvôli vizuálnemu smogu, veterné elektrárne majú viditeľnosť mnohonásobne vyššiu.

Výrazné zmeny v energetike a v priemysle sa v najbližších dekádach udejú, o tom je asi ťažko diskutovať. No buďme voči sebe úprimní a bavme sa o nich fakticky. Pretože inak môžeme byť jedného dňa veľmi prekvapení.

SME, 4.11. 2021

Šarlatán kričí: chyťte šarlatána!

Róbert Chovanculiak

Nezvyknem reagovať na emotívne a útočné reakcie na moje texty. Väčšinou v nich totižto autori v tom lepšom prípade ventilujú svoje ideologické predsudky alebo v horšom svoje osobné animozity. Keď som si však prečítal text „[Keď sa štúdiá a štatistik zmocnia šarlatáni](#)“ od Jakuba Dovčíka, musel som aspoň v tomto jednom prípade zmeniť svoj postoj. Nie preto, že by jeho text nebol emotívny a útočný. Ale preto, lebo sa

oháňa sofistikovanými výrazmi a hľadaním pravdy, a potom spraví škôlkarskú chybu a pravdepodobne vedome zavádza.

Hlavná kritika mierila na moju interpretáciu veľkej zahraničnej štúdie skúmajúcej vplyv minimálnej mzdy. Dovčik má síce pravdu, že nejde v pravom slova zmysle o metaštúdiu, ale jej rozsah (skúma 69 iných štúdií) z nej robí významnú prehľadovú štúdiu. Vo svojom článku som napísal, že podľa autorov tejto štúdie „existuje jasná prevaha štúdií s negatívnym dopadom minimálnej mzdy“. Na to kritik zareagoval, že som odignoroval štatistickú signifikantnosť jednotlivých výskumov, ktorú autori popisujú v tabuľke.

A skutočne, keď sa v spomínanej tabuľke pozrieme na výskumy, ktoré majú signifikantnosť pod 5 %, tak sa dozvieme, že túto podmienku splní 46 % štúdií s negatívnym záverom.

Čo však kritik akosi zabudol dodať je, že aj podiel výskumov, ktoré odhalili pozitívny dopad minimálnej mzdy, taktiež klesne. A to výrazne z 21,1 % na 3,9 %. Z toho vyplýva, že podiel výskumov s negatívnym dopadom v skutočnosti pri signifikantnosti pod 5 % vzrastie na 84 % z pôvodných 78,9 %. Laicky povedané, ak nás zaujíma len výskum s dostatočnou signifikantnosťou, tak ešte oveľa viac výskumov tvrdí, že minimálna mzda škodí, než naopak.

Table 3: Summary of Estimates from Different Figures

Figure	% negative	% negative, $p \leq .1$	% negative, $p \leq .05$	% positive	% positive, $p \leq .1$	% positive, $p \leq .05$
1: All	78.9	53.9	46.1	21.1	5.5	3.9
3: Median study estimates	75.4	49.3	40.6	24.6	7.2	4.3
4: Federal variation	82.4	52.9	47.1	17.6	2.9	0.0
5: State variation	80.6	56.9	47.2	19.4	4.2	4.2
6: Case studies	65.0	45.0	40.0	35.0	15.0	10.0
7: Teens	79.5	56.8	40.9	20.5	2.3	2.3
8: Young adults	82.3	56.5	45.2	17.7	1.6	1.6
9: Less educated	78.6	50.0	50.0	21.4	7.1	7.1
10: Low-wage industries	66.7	33.3	33.3	33.3	18.5	11.1
12: Directly-affected workers	75.0	75.0	62.5	25.0	0.0	0.0

Note: Three estimates that are exactly zero are classified as positive.

Nanešťastie moju benevolentnú hypotézu, že kritik sa len zabudol pozrieť na pokles podielu štúdií s pozitívnym záverom, Dovčik vyvracia hneď v ďalších odstavcoch. Tu píše, že pri nízkoprájmových skupinách „našla až tretina štúdií pozitívny vplyv zvyšovania minimálnej mzdy a len tretina našla štatisticky významný negatívny efekt.“

Z tohto tvrdenia si neskúsený čitateľ odnesie, že pri nízkoprájmových zamestnancoch je v zásade rovnaký podiel výskumov s negatívnym a pozitívnym záverom. To je však otvorené zavádzanie. Dovčik totižto porovnal na jednej strane výskumy s negatívnym výsledkom so signifikantnosťou pod 5% a na druhej strane všetky, opakujem všetky (!) pozitívne výskumy. Teda vedome si do porovnania vybral to, čo sa mu hodilo, hoci mu muselo byť jasné, že porovnáva jablká s traktormi.

Akademická diskusia je zdravá a rád sa pustím do polemiky ku výsledkom konkrétnych výskumov. Jakub si však miesto toho vymyslel argumenty a veril, že to zakryje expresívnym slovníkom. Pevne veríme, že takéto analytické postupy sú len súkromným výstupom autora a na Sekcii výskumu, vývoja a inovácií na Úrade vlády SR sú považované za nepripustné.

SME, 28.10. 2021

Biopolitika - komu patrí naše zdravie?

Martin Vlachynský

Snaha aliancie politikov a expertov viedla k niekedy až úsmevným príkladom extrémne technokratických riešení. Napríklad v kórejskom Soule bolo zakázané pustiť bežecké pásy rýchlosťou vyššou, ako je 6 kilometrov za hodinu a púšťať hudbu s tempom vyšším ako 120 beatov za minútu. Takéto opatrenia mali zabrániť nadmernému dýchaniu v telocvičniach. Z podobných dôvodov české ministerstvo zdravotníctva od septembra 2021 zakázalo neotestovaným deťom na hodinách hudobnej výchovy spievať. Nebolo to prvé bizarné opatrenie z dielne tohto ministerstva, v lete toho roku bolo napríklad zakázané v českých baroch tancovať.

Pandémia so sebou priniesla aj menej úsmevné zásadné zásahy do ľudských životov. Zákaz pohybovať sa, či stretávať s inými ľuďmi, prípadne zákazy prevádzkovať činnosť už na diaľku zavážajú porušeniami rôznych zákonov, ktoré majú v demokratických spoločnostiach chrániť slobodu a majetok občanov.

A vskutku, porušením zákonov zo strany verejnej správy sa opatrenia len tak hemžili. Súdy rôznych úrovní potvrdili porušenie zákonov v mnohých krajinách, vrátane Slovenska. V Českej republike tých porušení bolo do momentu písania knihy už dve desiatky. Vlády sa s pandemickými opatreniami neraz správali, ako na filmovom divokom západe. Reakcie verejnej správy na tieto rozsudky boli ako podľa kopiráku – vaše práva porušujeme pre vaše zdravie! Dokonca sa objavili názory, ktoré do popredia stavali totalitnú moc Číny ako ideál.

Covidová pandémia len urýchlila dlhodobý politický trend. Môžeme si ho nazvať „fetišizácia zdravia.“ Zdravie jednotlivca prestáva byť jeho osobnou záležitosťou a stáva sa majetkom štátu. Zdravý človek produkuje HDP a s ním daňové príjmy.

Nezdravý človek vďaka sociálnemu systému štátu zdroje spotrebovávajú. Preto musíme byť smerovaní k dlhému životu a zdraviu.

Známy francúzsky filozof Michel Foucault prišiel s termínom „biomoc“ (biopower, biopouvoir). Zjednodušene tak môžeme nazvať aplikáciu politiky na všetky aspekty ľudského života. Tradiční vládcovia mali moc nad telami jednotlivcov a mohli človeka nechať sťať, či mučiť. V modernom štáte je takáto moc v úzadí, no vznikli nové nástroje na politickú manipuláciu s „telom“ celej spoločnosti.

Biomoc slúži na udržiavanie a množenie života. Predstavuje politické zásahy do rozmnožovania, stravovania, pohybu a akýchkoľvek ďalších aspektov ovplyvňujúcich biologický život občanov. Môžeme si predstaviť reguláciu fajčenia, rozdávanie antikoncepcie, pandemické opatrenia, povinnú telesnú výchovu... Absolutistický monarcha nemusel mučenie poddaného nikomu vysvetľovať a zdôvodňovať. Moderný štát však musí pred voľbami využívanie biomoci nejakým spôsobom racionalizovať. Tým ospravedlnením je práve dosiahnutie čo najzdravšieho a najdlhšieho života.

Moment. To neznie zle, a porovnanie so stredovekým lámaním na kolese nedáva moc zmysel, nie? Mali by sme to dokonca podporovať! Alebo...?

Tento text je ukážkou z pripravovanej knihy **Dedičstvo koronakrízy**. Môžete si ju [predobjednať a podporiť tak jej vznik na Startlabe](#). O jej obsahu a autoroch ste sa mohli dočítať [hneď na prvej strane tohto newslettera](#) a ešte viac detailov a zaujímavostí sa dozviete vo [vlogu](#) / [podcaste](#) Na Vríšku:

iness.sk, 4.11. 2021

Prehľad najdôležitejších tém pre vás tiež každý týždeň pripravujeme v newsletteri **Týždeň s INESS**

TÝŽDEŇ S INESS

Nadalej pokračujeme aj so zasielaním týždenného newslettera Týždeň s INESS. Ak chcete aj vy dostávať tento stručný týždenný prehľad našich reakcií na aktuálne témy, [kliknite sem](#). Následne si podľa jednoduchých inštrukcií aktualizujte svoje preferencie v odbere našich emailov. Alebo nám len napíšte na lydia.jakubjakova@iness.sk a my vás do zoznamu zaradíme sami. Samozrejmosťou je aj jednoduché odhlásenie v prípade, že vás náš newsletter nechytí za srdce.

Chcem podporiť INESS

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku.

Podporte naše aktivity, návod, ako to urobiť, [nájdete tu](#).

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

Podujatia

Prihláste sa do 5. ročníka Ekonomickej olympiády!

Na Slovensku máme takmer 200 000 stredoškolákov. Do Ekonomickej olympiády sa minulý rok zapojilo 8 500, čo je približne 4,3 %. No celých 100 % čelí a bude čeliť vo svojom živote ekonomickým rozhodnutiam, bude platiť dane, podieľať sa na sociálnom systéme či medzinárodnom obchode. Aby mladí Slováci ekonomickým otázkam rozumeli a pripravili sa na ne čo najlepšie, pomôže im **Ekonomická olympiáda**.

V najnovšom [rozhovore pre denník Postoj](#) sa dozviete viac o olympiáde a o pripravovanom ročníku. Rozhovor nájdete aj na Spotify či iných podcastových platformách.

Registrácia do 5. ročníka Ekonomickej olympiády na Slovensku je už **otvorená**, školy sa môžu **prihlásiť do 30.11. 2021** na webe ekonomickaolympiada.sk.

Ako Ekonomická olympiáda pomáha študentom, vy môžete pomôcť jej. **Staňte sa oficiálnym partnerom súťaže**, povedzte o olympiáde svojim známym, **podporte nás finančne alebo materiálne**.
Ďakujeme!

Krst knihy Zajaca a Pažitného

V roku 2004 bol Rudolf Zajac ministrom zdravotníctva a Peter Pažitný členom jeho reformného tímu. Prišli so sériou protirhových reforiem postavených na modeli manažovanej konkurencie ekonóma Alaina Enthovena.

Celú reformu pred tým predstavili v takzvanej „Modrej knihe“ a „Bielej kniha“. Bolo to prvý a posledný krát v histórii samostatného Slovenska, kedy vládnucci politik prišiel s komplexnou reformou celého zdravotného systému postavenou na jasných teoretických základoch. O 15 rokov neskôr „Zajacových“ 6 reformných zákonov stále tvorí základ slovenskej zdravotnej legislatívy, hoci boli zmrzačené viac ako 600 novelami.

Preto nám bolo veľkou cťou, že autori pozvali analytika INESS Martina Vlachynského, aby ku knihe napísal jeden z oponentských posudkov a zároveň bol jedným z krstných otcov knihy. Krst sa odohral 27. októbra 2021 v bratislavskom bare Mecheche za účasti desiatok hostí.

Knihu s názvom Slovenské zdravotníctvo v post-covidovej ére 2020 - 2025 - 2030 vydanú vydavateľstvom Slovart si už čoskoro budete môcť zakúpiť v kníhkupectvách. Ako predjedlo ponúkame krátky citát z nášho predslovu:

„Ak ste čitateľom pôvodnej Modrej knihy od autorskej dvojice, nebudete sa v novej knihe pohybovať v neznámom priestore. No 20 rokov je dosť dlhá doba na aktualizáciu. Preto autori v novej knihe nereflektujú už len výzvy, ktoré pre efektívne fungovanie slovenského zdravotníctva prináša etatizmus, ale aj dnes veľmi moderný a popularizovaný technokratizmus.

No hneď na začiatku je dôležité spomenúť, že autori svojou knihou neprezentujú ambíciu navrhnuť stratégiu politickej implementácie reforiem (dá sa také niečo vôbec navrhnuť na papieri?), ale trpezlivo implementujú Enthovenov teoretický model manažovanej konkurencie do slovenskej reality po roku 2021.

V obhajobe nimi presadzovaného modelu budúcnosti slovenského zdravotníctva im pomáhajú dva fakty, na ktoré sami poukazujú - tragické zlyhanie politického mikromanažmentu zdravotníctva počas covidovej pandémie a až neuveriteľná odolnosť reformného základu z rokov 2002-2006 voči politickým zmenám. A to v atmosfére otvorenej nenávisti troch vlád voči týmto reformám. Zajacových 6 zákonov bolo zmrzačených 630 novelami, napriek tomu stále stoja.“

INESS na konferencii Zdravotnícky manažment 2021

V utorok 19. októbra sa v priestoroch bratislavského hotela Carlton uskutočnila konferencia Zdravotnícky manažment 2021.

Na konferenciu organizovanú magazínom Trend dostal medzi rečníkov pozvanie aj zástupca INESS Martin Vlachynský. V paneli venovanom budúcnosti slovenského zdravotníctva s ním spoludiskutovali Dušan Zachar z INEKO, Martin Smatana z Msquare a Peter Pažitný z VŠE Praha.

Bieloruskí aktivisti v INESS

Na pozvanie SFPa nás v INESS v stredu 13. októbra 2021 navštívili dvaja predstavitelia bieloruskej opozície. Ich hlavným zameraním je príprava ekonomických reforiem v krajine, stretnutie sa preto zameriavalo na zhodnotenie doterajších reforiem na Slovensku.

Pripomenuli sme si aj bieloruskú verziu Ceny štátu, ktorú INESS pomáhal implementovať pred niekoľkými rokmi a ktorá [dodnes v krajine funguje](#). Zároveň sme ich obdarovali relevantnými výťažkami zbierky [4Liberty Review](#), do ktorých pravidelne prispievame.

Obaja bieloruskí hostia sú aktuálne v emigrácii. Viacero ich priateľov a známych je uväznených v bieloruských žalároch. Boli nám pripomenutím toho, ako krehká môže byť sloboda a ako ťažké je si ju vybojovať nazad...

Vlogy a podcasty

Na Vršku #88 - Nobelova cena za ekonómiu 2021

Nobelovu cenu za ekonómiu v roku 2021 dostala trojica ekonómov David Card, Joshua Angrist a Guido Imbens. Za čo to bolo? Dozviete sa samozrejme #navrsku!

Na Vršku #89 - Dedičstvo koronakrízy

Koronakríza priniesla toľko situácií, pohľadov a živých pokusov, že sme sa v INESS o tom rozhodli vydať knihu. Svojimi textami prispeli 10 autori zo Slovenska a Česka. #navrsku sme si sadli s autorom úvodníka Richardom Ďuranom a porozprávali sa o autoroch a ich textoch. Knihu môžete [podporiť jej zakúpením v predpredaji tu](#).

Na Vršku #90 - Gabriel Tóth: Reformátori musia ísť na emotívnu úroveň

Gabriel Tóth je zakladateľ agentúry Katedra Komunikácie a dlhoročný komunikačný profesionál. #navrsku sme sa bavili, ako komunikovať nepopulárne témy, napríklad ekonomické reformy. Reč prišla aj na Facebook a jeho komunitné štandardy.

Na Vršku #91 - Ako zvýšiť kvalitu slovenských univerzít

Na stole je kontroverzná reforma vysokých škôl. #navrsku nás však hlavne zaujímalo, čo je príčinou nízkej kvality slovenských vysokých škôl a prečo dnešní vysokoškoláci nie sú ten istý materiál, ako pred 10 rokmi.

INESS na DNES #57: Rozpočet zdravotníctva na nevýbornú

Navrhnutý rozpočet pre zdravotníctvo na rok 2022 sa nevydaril, naráža na kritiku celého sektora. Je skutočne väčší ako ten posledný a čo sú jeho najväčšie problémy? Ako vyzerá v porovnaní V4 a prečo hrozí odchod ďalších zdravotníckych pracovníkov? #INESSnaDNES s Martinom Vlachynským.

INESS na DNES #58: Poľnohospodárske dotácie: Za zeleným príkladom Nového Zélandu

Poľnohospodárstvo a dotácie už pôsobia skoro ako synonymá. No podstata kvalitnej a efektívnej produkcie je niekde celkom inde - v kvalite podnikateľského prostredia. Monika Budzák v #INESSnaDNES, predstavuje transformáciu poľnohospodárstva na Novom Zélande, čo stojí za jeho úspechom, a najmä, čo z toho môže byť aj pre nás inšpiráciou.

INESS na DNES #59: 224 hodín s ňou - s byrokraciou

Koľko papierov ste dnes museli vyplniť vy? Priemerný podnikateľ na Slovensku to má za rok na 224 hodín (celý jeden mesiac) práce. Taký je výsledok Byrokratického indexu 2021. Martin Vlachynský v #INESSnaDNES o výsledkoch indexu, administratívnych povinnostiach, ale aj nádejných legislatívnych zmenách.

INESS na DNES #60: Vysoké školy: z výšky dole kopcom a čo s tým

Prečo klesá úroveň našich vysokých škôl, ako vyzerajú naši absolventi a ich uplatnenie a čo môžeme robiť pre zlepšenie? O tom všetkom v #INESSnaDNES s Róbertom Chovanculiakom.

INESS publikácie

Snaha o dekarbonizáciu EÚ so sebou nesie vysoké ceny energií. V analýze **Ako kompenzovať priemysel za nepriame náklady uhlíka** skúmame možnosti, ako môže vláda kompenzovať priemysel a zachovať tak ekologickú výrobu v Európe, aby nedošlo k jej nahradeniu menej ekologickými dovozmi zo zahraničia.

Publikáciou **Zisk, konkurencia a nárok pacienta** chceme prispieť k posunutiu debaty z 15-ročného prešľapovania k skutočným otázkam (ne)efektívnosti súčasného trhu zdravotného poistenia. Výber textov komentuje ekonomické fungovanie slovenského zdravotníctva z pohľadu (ne)funkčnosti trhových nástrojov.

Povinné zvyšovanie príjmov ľuďom s nízkymi mzdami nutne prináša so sebou nezamýšľané dôsledky. Tými najčastejšie býva zánik pracovných miest a brzdenie vzniku nových. Ministri práce preto kladieme 10 otázok a vyzývame ho, aby ich verejne zodpovedal, kým sa rozhodne opäť zvýšiť minimálnu mzdu.

Publikácia **Reformný reštart v zdravotníctve** je výzvou k zakotveniu systému do jasnej štruktúry síl a vzťahov tak, aby bol pripravený čeliť výzvam nielen dnešným, ale aj výzvam budúcnosti. Vyzývame k dotiahnutiu pôvodného zámeru reforiem 2004-2006: vytvorenie systému manažovanej konkurencie.

V publikácii s názvom **Ekonomická analýza zákona o digitálnych trhoch** poukazujeme na nedostatky DMA a upozorňujeme na možné nezamýšľané dôsledky tejto regulácie. Okrem toho navrhujeme aj spôsob, ako upraviť navrhovaný postup regulovania internetových spoločností

V roku 2021 sa opäť rozohorela debata na tému daňového zataženia živnostníkov. V publikácii upozorňujeme na to, že odmena živnostníka má dve ekonomické zložky – podnikateľskú odmenu (zisk) a odmenu za prácu. Preto nemá zmysel porovnávať zdanenie týchto dvoch činností. My nemáme problém nízko zdanených živnostníkov, ale vysoko zdanených zamestnancov.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnávať. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

Medzinárodne oceňovaná učebnica **Ekonomika** v 31 hodinách reflektuje aktuálne potreby rozvíjania ekonomického myslenia, určená pre žiakov stredných škôl. Učebnica je spracovaná ako základný učebný text na podporu osvojovania, porozumenia a upevňovania vedomostí a zručností z oblasti základov ekonomického myslenia, ktoré žiaci majú získať na stredných školách.

RÓBERT CHOVANCULIAK: POKROK BEZ POVOLENIA

Kniha **Pokrok bez povolenia** je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvý kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knží) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.